

orelor practice, de voluntariat cu beneficiarii cursului.

Cadrele de formațiune veche au nevoie de timp și de condiții motivante pentru a accepta schimbarea și a o produce, bineînțeles începând cu propria persoană. Cât privește specialiștii care au absolvit facultățile în ultimii ani, deja după introducerea cursului de Educație Incluzivă, aceștia, firește, sunt deja determinați să activeze în condiții noi, să-i antreneze în acest proces pe colegii mai vârstnici, să promoveze la nivel de instituție și de societate schimbarea reală.

Concluzii:

- Datele studiului oferă prilejul unei documentări privind rezistențele și barierele în realizarea incluziunii educaționale.
- Argumentarea datelor și bunelor practici privind educația incluzivă în universități ca o perspectivă modernă asupra educației.
- Lucrarea se înscrie armonios în contextul procesului de reformă declanșat în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități în perioada contemporană.

Referințe bibliografice:

1. *Convenția cu privire la Drepturile Persoanelor cu Dizabilități. ONU, 13 decembrie 2006.*
2. *Strategia Națională privind Incluziunea Socială a Persoanelor cu Dizabilități (2010-2013) Legea nr. 169, 9 iulie 2010.*
3. *Programul de Dezvoltare a Educației Incluzive în Republica Moldova (2011-2020) HG nr. 523, 11.07.2011*
4. *Codul Educației al Republicii Moldova, 2014.*
5. *Racu A., Racu S., Popovici D.V., Danii A. Psihopedagogia Integrării. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014, p. 416*
6. *Legea privind Incluziunea Socială a Persoanelor cu Dizabilități, nr. 60 din 30.03.2012.*
7. *Racu A., Strategii tradiționale și moderne în psihopedagogia școlii incluzive. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 272 p.*
8. *Racu A., Integrarea persoanelor cu dizabilități: percepții și bariere. Coordonator științific. Culegere de articole. Chișinău: Editura PONTOS, 2014, 104p.*

PERSPECTIVE PRIVIND INCLUZIUNEA UNIVERSITARĂ A TINERILOR CU DIZABILITĂȚI

Racu Sergiu, Carp Iurie,

Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport, Chișinău, Republica Moldova

Abstract. *This article is the result of a research through which is investigated the way is perceived the access to higher education of people with disabilities. At the first stage the work counts conceptual approaches of the adaptation process of young people for the academic environment terms. Then there are shown some input notions on the subject researched so that later to be presented the research approach, the results obtained and complex adaptive model of disabled students and academic requirements tasks; guidelines on mandatory components of this process: the availability of physical space, availability of study programs; availability of psychosocial services for all parties involved in the inclusive type activity of organization.*

Keywords: *disability, barrier-free environment, social inclusion, human and physical environment, university, open access, institutional and social communication, psychosocial services.*

Argument. Procesul de incluziune socio-educatională este unul complicat și sensibil iar o integrare nepregătită aduce la discriminarea și excluderea socială a persoanelor cu dizabilități.

Preocupările structurilor specializate ale statului pentru crearea condițiilor optime, capabile să asigure premisele reale ale integrării sociale a persoanelor cu dizabilități prin adaptarea acestora la mediu, sunt caracterizate de un amplu set de criterii și principii, unul dintre cele mai importante și prioritare fiind principiul continuității și al progresului eșalonat. Analizând situația actuală în domeniul abordării dizabilității, eforturile concrete de integrare a purtătorilor acesteia, constatăm unele discrepanțe între ceea ce se întâmplă, la capitolul dat, în țara noastră și ceea ce presupun standardele internaționale avansate în raport cu procesul integraționist. [1]

Totuși, și în condițiile Moldovei carul s-a urnit din loc. Dacă e să ne referim la mediul academic, va trebui să menționăm că, în ultimii ani, a sporit numărul tinerilor cu dizabilități care, după ce obțin studii liceale în instituțiile generale, sunt înmatriculați în colegii și universități, continuându-și astfel, la un nou nivel calitativ, instruirea. În acest context, vom specifica faptul că, după cum era și firesc, implementarea principiilor incluziunii persoanelor cu dizabilități a început cu instituțiile de învățământ preuniversitar și, ca urmare, în prezent, putem deja vorbi despre creșterea palpabilă a numărului de studenți cu diverse forme de dizabilitate – locomotorii, senzoriale, emoționale etc. Cu regret, nu întotdeauna administrațiile universitare reușesc să adapteze mediul instituțional la necesitățile acestei categorii de studenți, invocând, de cele mai multe ori, dificultăți de ordin financiar-economic sau constructiv-ingineresc, pe când, în realitate, problemele constau doar în lipsa competențelor și a voinței de a acționa.

Între timp, în domeniile conexe de cercetare – filozofie, sociologie, psihologie, pedagogie etc. – s-au constituit, în ultimii ani, segmente importante, serios fundamentate științific, în care sunt formulate și analizate o multitudine de abordări conceptuale ale noțiunii de adaptare socială. Deși, în mare parte, acestea aparțin unor autori străini și, implicit, se referă la alte realități decât cele autohtone, unele dintre ele pot fi preluate și aplicate cu succes, ca bază teoretică și metodologică, în condițiile naționale de promovare a proceselor complexe, circumscrise eforturilor de adaptare socială a tinerilor în mediul academic. Să analizăm, în continuare, câteva dintre abordările conceptuale ale noțiunii de adaptare socială a acestei categorii de studenți în condițiile instituțiilor de învățământ superior și mediu de specialitate din Republica Moldova, astfel încât, odată aplicate, acestea să contribuie la extinderea oportunităților de incluziune a tinerilor în mediul educațional și, prin urmare, social.

Scopul: identificarea dificultăților și barierelor în accesul la formare a tinerilor cu dizabilități în universități.

Abordări conceptuale ale procesului de adaptare a tinerilor la mediul academic. Termenul „adaptare socială”, definit ca „proces de modificare a comportamentului uman, în urma căreia rezultă o corelare a structurii individuale a individului cu structura socială a mediului înconjurător” și abordat ca atare în literatura de specialitate timp de aproape două secole (jumătatea a II-a a sec. XVIII – jumătatea I-a a sec. XX), pe parcursul ultimelor decenii a suportat transformări considerabile, pierzând din semnificațiile sale pur biologice (adaptare pasivă a individului la mediul inamovibil) în favoarea celor psihosociale (adaptarea activă a ambelor părți implicate în acest proces sub egida obiectivelor de ordin psihic și social).

Evoluția termenului/noțiunii nu a fost lentă și uniformă, istoria științei înregistrând numeroase abateri extreme de la cursul firesc, cum ar fi, de exemplu, teoria „adapționismului extrem”. În linii mari, abordarea modernă a fenomenului adaptării sociale a individului are la origini unele concepții și teorii promovate activ la confluența secolelor XIX și XX de către

două personalități proeminente ale științei europene – *Herman Spencer* (1820-1903), filozof și sociolog englez, și *Emil Durkheim* (1858-1917), sociolog pozitivist francez. [2]

Fiind autorul teoriei „adapționismului extrem”, Spencer definea noțiunea de adaptare socială ca „proces complex, a cărui finalitate constă în adaptarea particularităților individuale ale persoanei la setul de relații sociale și funcționale în mediul de care aceasta aparține”. Pornind de la definiția în cauză, Spencer a introdus în limbajul sociologic noțiunea de „om-limită”, atribuită individului care reușește să se adapteze maximum posibil la condițiile mediului și, implicit, să-și formeze relații productive cu instituturile sociale, astfel ajungând să-și satisfacă, în măsură considerabilă și definitorie, așteptările sale de la comunitate/socium.

Spre deosebire de *Spencer*, *Durkheim* pune accent pe capacitățile individuale de adaptare la mediu, diferite de la o persoană la alta. Din setul acestor capacități decisivă, în opinia lui Durkheim, este cea de subordonare normelor specifice mediului social cu prețul renunțării la acele manifestări individuale care ar putea veni în contradicție cu normele respective, sfidându-le sau anulându-le. Dacă persoana nu este capabilă să renunțe la trăsăturile sale individuale în favoarea normelor sociale, atunci, susține Durkheim, se instalează o stare patologică, definită de el ca dezadaptare care este opusul adaptării. Aceasta din urmă este prezentată ca o asimilare de către individ a normelor specifice mediului social și, implicit, ca o racordare la acestea a propriului comportament. În timp, poziția lui Durkheim a evoluat, cercetătorul revizuiindu-și, între altele, abordarea privind caracterul „impus” al normelor sociale. În lucrările sale din ultima perioadă de viață, sociologul înclina spre o abordare mai puțin categorică a problemei, considerând că normele sociale nu au doar caracter „impus și iminent”, ci și „dezirabil” pentru persoanele cu dizabilități. [3]

Privite prin prisma concepțiilor moderne, abordările științifice ale lui Spencer și Durkheim erau marcate de un neajuns determinant. Ambii considerau că mediul social este cel care domină individul, în timp ce individul, în efortul său de adaptare, se află mereu în poziția pasivă de subordonare și supunere în fața influențelor din exterior. Este vorba despre o supraapreciere și chiar absolutizare a rolului pe care îl joacă mediul social în viața individului, pe de o parte, și despre subestimarea sau chiar desconsiderarea capacităților și necesităților individuale ale persoanei, declarate ca fiind secundare și ne semnificative, pe de altă parte.

În contrabalanță cu concepția bazată pe dominarea factorului social asupra celui individual vine teoria care pune accent pe caracterul dominant al individului asupra mediului social. Unul dintre apologeții acestei concepții este considerat, pe bună dreptate, sociologul german *Max Weber* (1864-1920), care a lansat ideea importanței decisive a factorului subiectiv/personal în adaptarea socială a individului. Principala concepție teoretică a lui Weber, cunoscută în știință cu denumirea de „acțiune socială”, susține că orice individ este capabil să răspundă exigențelor adaptaționale ale mediului social și să respecte normele impuse de acesta în două posibile moduri – fie le acceptă așa cum sunt, fie le respinge și încearcă să le remodeleze în funcție de necesitățile și așteptările sale. Din acest punct de vedere, individul se prezintă ca o componentă activă, cu drept de a decide și, totodată, capabilă să-și conștientizeze statutul, locul și rolul în mediul social din care face parte. Mai mult decât atât, Weber insistă pe libertatea fiecărui individ de a alege, în mod rațional și asumat, modelul de comportament social pe care și-l dorește. Nimeni și nimic nu este în drept să-i dicteze individului tipul de comportament social, nici chiar dacă intențiile declarate sunt aparent benefice.

Istoria problemei oferă și alte concepții privind modalitățile de adaptare a persoanei la mediul social, unele dintre ele încercând să stabilească un echilibru între factorii obiectivi, reprezentați de mediu, și factorii subiectivi, reprezentați de particularitățile individuale ale persoanei. Pe de altă parte, echilibrul în cauză urmează a fi asigurat de caracterul autonom și independent al fiecăruia dintre cele două grupuri de factori. Sugestive în acest sens sunt abordările funcționale și structurale fundamentate de către autori precum sunt sociologii americani *T. Parsons și R. Merton*; modelele sistemice elaborate de *L. Bertalanffy, E. Hiddens, A. Averianov*, care permit abordarea adaptării sociale concomitent de pe două poziții – cea a mediului ca obiect al adaptării și cea a individului ca participant activ la acest proces bivalent.

În prezent, majoritatea absolută a teoreticienilor și practicienilor din Europa și, implicit, din țara noastră au adoptat o viziune complexă asupra procesului de adaptare socială a persoanelor cu dizabilități. Potrivit acestei viziuni, adaptarea socială este un proces ce evoluează din două direcții – dinspre individ și dinspre mediu, iar la intersecția acestor două curente interdependente se realizează obiectivul urmărit, și anume: adaptarea socială sub forma sa optimă de „coexistență reciproc avantajoasă” dintre individ și mediu. Finalitatea acestui proces se exprimă nu doar prin toleranță reciprocă, ci prin crearea unor oportunități de autorealizare, inclusiv prin valorificarea potențialului intrinsec al persoanei cu dizabilități. Or, privit prin prisma problemei abordate în prezenta lucrare, acest set de oportunități necesare pentru autorealizarea persoanei cu dizabilități conține, în mod obligatoriu, și accesul la studii, inclusiv superioare. [4]

Particularitățile adaptării socio-educative a studenților cu dizabilități. Pentru Republica Moldova, problematica adaptării studenților la mediul academic este nouă, înscriindu-se în aria de cercetare odată cu lansarea reformelor în sistemul învățământului special, care prevăd, între altele, incluziunea copiilor și tinerilor cu dizabilități în instituțiile generale.

Urmărind experiența internațională în domeniul respectiv, evidențiem multitudinea de aspecte ale problemei, cum ar fi cele psihologice, pedagogice, sociale, psihofiziologice, personal-individuale, motivaționale etc. Însuși procesul adaptării sociale revendică abordarea în complex a tuturor componentelor nominalizate, care sunt interdependente și reciproc determinate. Astfel, aspectul psihopedagogic vizează adaptarea persoanei la niște factori didactici inediti, specifici noului mediu academic (colegiu, universitate etc.); aspectele psihofiziologice sunt condiționate de schimbările ce survin în viața persoanei odată cu înmatricularea în instituția de învățământ – se schimbă ritmul vieții, iar concomitent se produc schimbări și în starea funcțională a organismului uman; aspectele psihosociale sunt definite de încadrarea într-un nou colectiv, de necesitatea formării unui cerc de prieteni și a adaptării la cerințele mediului; aspectele personal-individuale sunt marcate direct de cele motivaționale, deoarece orice student, atunci când se încadrează într-un mediu academic, își propune niște obiective, a căror realizare ține nemijlocit nu numai de condițiile de studii, ci și de motivația, ca forță motrice a procesului de adaptare. [5]

Atunci când se urmărește adaptarea și, prin urmare, integrarea studentului în mediul academic, toate aspectele sunt egal de importante. Tânărul nu se va putea concentra asupra studiilor, dacă mediul psihosocial din sălile de curs și, nu în ultimul rând, din căminele studențești sau din alte locații, unde se desfășoară activități extra-curriculare, nu va fi adecvat și flexibil, în funcție de cerințele, necesitățile și particularitățile fiecărui membru al

colectivului.

Prima perioadă de aflare a studentului în mediul academic este decisivă pentru stabilirea relațiilor interpersonale, dintre persoană și colectiv, dintre persoană și profesori, dintre persoană și grupuri constituite în baza intereselor comune. De asemenea, este perioada când se formează tipul de comportament acceptabil în mediul respectiv, se modelează niște stări situaționale, care i-ar ajuta studentului să-și definească locul și rolul în colectivitatea respectivă, să se impună ca personalitate distinctă, purtătoare a unei valori umane intrinsece, a unui înalt potențial de comunicare. De timp și condiții pentru adaptare la noul context socio-educational are nevoie fiecare tânăr recent înmatriculat la studii. Însă situația studenților cu dizabilități este marcată de particularități suplimentare, ceea ce presupune eforturi în plus, care ar viza satisfacerea nevoilor speciale. Doar pornind de la identificarea cerințelor individuale și, ulterior, crearea condițiilor pentru satisfacerea în măsură cât mai deplină a acestora, tinerii cu dizabilități vor dispune de șanse la studii, egale cu ale celor de care beneficiază colegii lor fără deficiențe. Un mediu social și educațional prietenos șterge diferențele, consolidează indivizii pe temelia similitudinilor și a intereselor comune.

Odată cu adoptarea noii Convenții ONU (2006) privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată și de către Republica Moldova (9.VII.2010), s-a modificat optica asupra dizabilității, în general, și modalităților de soluționare a problemelor cu care se confruntă persoanele cu deficiențe în efortul lor de integrare/incluziune socială, în special. Principala idee fixată în acest important document internațional constă în adoptarea unei poziții bivalente în asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități. Această idee constă în faptul că nu doar aceste persoane trebuie să se adapteze la mediu, ci și mediul, adică oamenii care îl formează, trebuie să facă un pas ferm în întâmpinarea lor. În acest context, infrastructura și instituțiile, funcționale pe diferite paliere sociale, urmează a fi aduse în concordanță cu necesitățile și cerințele persoanelor cu dizabilități, astfel încât integrarea socială, inclusiv educațională, să nu mai fie privită ca „un act de eroism”, ci ca o normalitate. Pe de altă parte, este clar că fără o abordare multiaspectuală a dizabilității, din care nu ar lipsi nici factorul medical, nici cel psihosocial, soluționarea problemelor specifice persoanelor cu deficiențe, satisfacerea cât mai deplină a necesităților firești și a drepturilor acestora la o viață normală va rămâne un simplu deziderat, fundamentat teoretic, dar fără șanse de a deveni realitate. [6]

Cu referință la grupul social constituit din studenți, în implementarea principiilor moderne de integrare socio-educatională ar trebui să se țină cont nu doar de adaptarea spațiului fizic (rampe de acces, bare de suport, mobilier și blocuri sanitare dotate cu construcții speciale etc.), ci și de întreg spectrul de servicii medicale, capabile să asigure acestui contingent de studenți protecția sănătății, expertiza medico-socială, elaborarea și realizarea planurilor/programelor individuale de reabilitare și valorificare a potențialului disponibil, constituirea mediului informativ, cultural și de comunicare fără bariere atât în blocurile de studii și în căminele studențești, cât și în spațiul comunitar adiacent (întreprinderi comerciale și de alimentație publică, instituții de cultură și de agrement, transport etc.). Astfel, modelul complex de adaptare a studenților cu dizabilități la mediul universitar ar trebui să includă, cel puțin, trei componente obligatorii:

- accesibilitatea spațiului fizic;
- accesibilitatea programelor de studii;
- accesibilitatea serviciilor psihosociale pentru toate părțile implicate în activitatea unei instituții de tip incluziv – studenții cu și fără dizabilități, corpul profesoral-didactic,

reprezentanții instituțiilor comunitare din proximitate.

Rezultatele investigației efectuate ne permit să confirmăm că pentru asigurarea acestei triade prioritare a modelului de adaptare a studenților cu dizabilități la mediul universitar se impun pași concreți la toate nivelurile ce constituie și definesc mediul academic. Este vorba, în primul rând, despre un set de acțiuni menit să faciliteze, să stimuleze și să documenteze efortul de optimizare a integrării și adaptării, cum ar fi:

- elaborarea și adoptarea standardelor normative și ingineresti privind asigurarea accesului în spațiul fizic;
- elaborarea și implementarea curriculum-urilor specializate, adaptate la nevoile individuale ale studentului, la statutul său psihofizic, cu asigurarea mijloacelor didactice și tehnice necesare pentru asimilarea materiei curriculare (de exemplu, dispozitive tehnice specializate pentru persoanele cu deficiențe vizuale sau auditive);
- crearea structurilor de asistență educațională și de consiliere psihosocială.

Fiecare dintre aceste acțiuni este egal de importantă, însă doar abordarea complexă a problemelor ce țin de incluziunea educațională și socială adaptarea/integrarea și incluziunea educațională și socială a studenților cu dizabilități în mediul academic poate asigura finalitățile scontate ale acestui proces – luat separat, niciunul dintre aceste grupuri de acțiuni nu are putere, ci doar împreună, în perfectă interdependență asigură randamentul acestui proces. [7]

Este lesne de înțeles că în calea implementării reale a principiilor adaptării studenților cu dizabilități la mediul academic stau numeroase și diverse bariere, probleme, dificultăți, analiza acestora ocupând un loc important în literatura de specialitate. Iată câteva dintre cele mai des întâlnite:

- spațiul fizic universitar nu corespunde în totalitate nevoilor speciale ale studenților cu deficiențe – cel mai simplu se rezolvă problema accesului în spațiile universitare a studenților în scaun rulant (rampe, ascensoare etc.), cel mai greu se asigură accesibilitatea mijloacelor tehnice necesare pentru deplasarea în spațiul fizic a studenților cu cecitate sau cu deficiențe asociate;
- lipsa sau imperfecțiunea mijloacelor tehnice de însușire a materiei curriculare – soft-urile destinate studenților cu probleme de vedere sau/și de auz fie absentează, fie nu sunt individualizate, racordate la nevoile speciale ale persoanei;
- nivelul redus de pregătire inițială și continuă a cadrelor didactice pentru a lucra cu acest contingent de studenți, motiv pentru care programele curriculare nu sunt asimilate de către studenți la cote maxime și, implicit, gradul de competență profesională a absolvenților cu deficiențe lasă de dorit, ceea ce îi face mai puțin competitivi pe piața muncii;
- limitarea tinerilor cu dizabilități în alegerea viitoarei profesii, de multe ori decisive în acest sens fiind nu preferințele și aptitudinile individuale, ci condițiile reale de studii oferite de către instituția universitară persoanelor cu un anumit tip de deficiență, astfel absolventul riscând să eșueze în autoafirmarea sa socioprofesională;
- lipsa unor structuri, subordonate instituțiilor de învățământ sau parteneri ale acestora, care ar asigura consiliere psihopedagogică competentă studenților cu probleme de adaptare socială, educațională, comunicativă, în special în debutul studiilor universitare, când factorii de inadaptare se manifestă cu mare intensitate, de multe ori influențând negativ întreg parcursul academic al persoanei sau chiar determinându-i pe tineri să abandoneze studiile, considerându-le drept inaccesibile și irealizabile.

În linii mari, orice student cu dizabilități se poate confrunta cu o serie de factori de stres, în funcție de fiecare dintre tipurile adaptării sale la noile condiții de activitate academică. Factorii de stres pot marca, în egală măsură, unul sau mai multe dintre aspectele procesului de adaptare – spațială, educațională, sociopsihologică sau de alt ordin.

Astfel, **adaptarea spațială** poate deveni o problemă pentru studenții cu deficiențe locomotorii, vizuale sau asociate. Dacă mediul fizic nu este dotat (sau este dotat incorect!) cu dispozitive, tehnici, mijloace inginerești capabile să asigure accesul în locația respectivă a persoanelor cu orice tip de deficiență, atunci putem vorbi despre prezența factorilor spațiali de stres. Punerea sub semnul întrebării a accesului fizic într-o clădire alimentează dependența studentului cu dizabilități de persoana de sprijin. Dacă studentul nu dispune de un asemenea suport în persoana rudelor apropiate sau dacă nu și-l poate permite din motive financiare, atunci el este nevoit să renunțe la studiile în instituția respectivă. Pentru a evita asemenea situații, se impune adoptarea unor normative/standarde privind accesul în spațiile fizice, dotarea tehnică a instituțiilor după principiul „mediului fără bariere”. Doar prin elaborarea și adoptarea la nivel de stat a unor acte normative privind accesul liber în spațiile fizice de importanță generală pot fi respectate drepturile persoanelor cu dizabilități și pot fi evitate orice manifestări de excludere a acestora. [8, 9]

Cât privește problema **adaptării educaționale** a studenților cu dizabilități, aceasta poate fi localizată în două contexte diferite, dar conexe – cel didactic și cel organizațional. Spre deosebire de adaptarea spațiilor fizice la nevoile studenților cu deficiențe, adaptarea educațională necesită un set de măsuri mult mai complexe și mai greu de realizat, deoarece implică toate componentele procesului instructiv – de la studenți la profesori și personal auxiliar. Pentru a asigura competențele de rigoare se impune organizarea unor cursuri specializate, care le-ar ajuta profesorilor să-și însușească metodele specifice de abordare a studenților cu dizabilități. Aceste metode solicită eforturi susținute la diferite niveluri – socio-personal, științific, instrumental, atitudinal, experimental etc. În acest context, deosebit de utile sunt stagiile și schimbul de bune practici prin cooptarea specialiștilor din țările avansate în domeniu, care ar putea transmite colegilor aflați la început de cale propria experiență de organizare a lucrului cu această categorie de studenți. Însă chiar și cel mai instruit cadru didactic nu va fi capabil să profeseze la nivelul cerut, dacă în instituția respectivă vor lipsi mijloacele tehnice, digitale, de suport și de însoțire a procesului instructiv. Pentru a obține competențe/cunoștințe curriculare, studenții cu deficiențe – vizuale, auditive, verbale etc. – necesită mijloace și tehnologii educaționale specializate, interactive, multimedia etc. Dotarea instituției cu asemenea dispozitive și tehnologii necesită nu doar competențe, dar și mijloace financiare considerabile, care pot proveni atât din bugetul statului, cât și din bugetele autonome ale instituțiilor de învățământ sau din proiecte – naționale și internaționale.

Dintre cele trei aspecte principale ale adaptării studenților cu dizabilități la mediul academic, cu siguranță cel mai mediatizat și controversat este **aspectul sociopsihologic**. Interesul sporit pentru acest domeniu este alimentat de conotațiile generale și profunde pe care le are integrarea în societate a persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin adaptarea psihologică la mediul în care activează sau trăiesc. Din acest punct de vedere, adaptarea psihosocială se prezintă ca un factor-cheie în asigurarea succesului academic, în autorealizarea și incluziunea socio-educatională a studentului cu deficiențe.

În literatura de specialitate se insistă pe caracterul bilateral al adaptării psihosociale – sunt importante nu doar atitudinea și disponibilitatea mediului uman de a-l accepta pe

studentul cu dizabilități ca membru cu drepturi depline al comunității respective, dar și nivelul de pregătire a acestuia pentru a se integra plener în colectivitate, cu tot ce înseamnă acest lucru, adică atât cu drepturi garantate, cât și cu obligații. Se poate întâmpla ca studentul cu deficiențe să nu posedă caracteristicile necesare pentru a face față regulilor generale, specifice mediului studențesc, sau să nu se identifice, la nivel psihologic și în deplină măsură, cu acesta. [10]

Pentru eliminarea eventualilor factori de stres la nivel psihosocial sunt necesare eforturi susținute din ambele direcții – colectivitate și individ. Studiile sociologice demonstrează că rezerve nevalorificate există atât la nivelul studenților cu deficiențe, cât și la nivelul studenților fără deficiențe. Persoanele din prima categorie, de cele mai multe ori, nu sunt pregătite și abilitate să facă față exigențelor și provocărilor în calitate de membri ai colectivității universitare, în timp ce persoanele din cea de-a doua categorie fie că acceptă în mediul lor colegi „diferiți”, fie că nu posedă competențele necesare pentru a intra în contact cu aceștia.

Relațiile interpersonale în comunitatea universitară nu pot fi altele decât relațiile interpersonale din societatea de dincolo de pereții instituției. În acest sens, ar fi incorect să negăm producerea unor schimbări pozitive în abordarea dizabilității și a persoanelor cu dizabilități. În ultimii ani, sub influența factorilor internaționali, a democratizării societății în țara noastră s-au realizat pași concreți spre schimbarea mentalității și a atitudinii față de persoanele cu dizabilități. Deja se fac simțite efectele acțiunilor întreprinse la nivel de stat – prin adoptarea unui impunător set de acte legislative și normative privind dizabilitatea și, bineînțeles, la nivel de sector asociativ – prin organizarea unor activități cu tentă educativă, instructivă, de apropiere a oamenilor. Iar atunci când aceste schimbări vor lua amploarea necesară, devenind ireversibile, vom putea vorbi despre premisele adoptării strategiei naționale de adaptare psihosocială, inclusiv la nivel academic.

Înlăturarea factorilor de reținere și stres, a problemelor sesizate la nivelul instituțiilor de învățământ, a barierelor fizice, educaționale, psihosociale este un proces de durată, agravat, în țara noastră, de baza tehnico-materială precară a instituțiilor de învățământ, de finanțarea insuficientă din partea statului, dar și de lacunele legislativ-normative care urmează a fi lichidate în regim de urgență de către structurile abilitate. Pozitiv este faptul că astăzi nimeni nu mai pune întrebarea ***DACĂ să se accepte incluziunea universitară a persoanelor cu dizabilități, ci CUM să se realizeze acest deziderat prioritar pentru orice stat democratic.***

Concluzii:

- Literatura de specialitate pe tema incluziunii universitare a tinerilor cu dizabilități este extrem de săracă.
- Articolul oferă prilejul unei documentări privind rezistențele și barierele în realizarea incluziunii educaționale și sociale a studenților cu dizabilități.
- Determinarea factorilor psihosociale va favoriza creșterea șansei de acces la învățământul superior de către tinerii cu dizabilități.
- Evidențierea dificultăților și barierelor în accesul adaptării tinerilor cu dizabilități la mediul universitar va oferi excluderea socială acestora.
- Îmbunătățirea măsurilor anti-discriminare la nivelul național prin participarea largă a profesioniștilor și a societății civile va contribui la adaptarea socio-educatională și profesională a tinerilor cu dizabilități.
- Sensibilizarea opiniei publice și consolidarea inițiativei comunității în implementarea

programului de Educație incluzivă și a Convenției ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități.

Referințe bibliografice:

1. French, S., Cameron, C. (2003) *Controversial issues in a disability society*, Buckingham, Open University Press.
2. *Materialele conferinței finale a proiectului „TOATE drepturile fundamentale pentru TOATE persoanele cu dizabilități”*, București, 2016.
3. Paul, J.L. (2002) *Rethinking Professional Issues in Special Education: Contemporary Studies in Social and Policy Issues in Education*, Wesport, Connecticut, Greenwood Publishing Group.
4. Racu A., Popovici D.V., Danii A. (2009) *Educația incluzivă. Ghid pentru cadrele didactice și manageriale*, Ed. Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 176 p.
5. Racu A., Popovici D.V., Danii A., Racu S. (2014) *Psihopedagogia Integrării*, Ed. Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 416 p.
6. Racu, A., Racu, S., (2013) *Dicționar enciclopedic de psihopedagogie specială*, Ed. Î.S. F.E.-P. „Tipografia Centrală”, Chișinău, 276 p.
7. Racu, A., Racu, S., Savciuc, A., (2011) *Drepturile omului și problema dizabilităților: Reglementări internaționale și naționale privind drepturile omului, destinat persoanelor cu dizabilități și familiilor acestora: Ghid*. Ed. Cartier, Chișinău, 280 p.
8. Racu, A. (2014) *Integrarea persoanelor cu dizabilități: Percepții și bariere*. Ed. Pontos, Chișinău, 104 p.
9. Racu, A. (2016) *Strategii tradiționale și moderne în psihopedagogia școlii incluzive*. Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 272 p.
10. Zlate, M., Avram, E. (2004) *Reprezentarea perspectivelor profesionale și relația cu gradul de adaptare la cerințele mediului academic*. În: *Revista de psihopedagogie*. 2/2004, Ed. Fundației Humanitas, București.

APRECIEREA MIJLOACELOR SPECIFICE DE DEZVOLTARE A CAPACITĂȚILOR DE VITEZĂ-FORȚĂ ALE ELEVILOR DE 12 – 14 ANI

Rotaru Andrei,

Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport, Chișinău, Republica Moldova

Rotaru Vladislav,

Liceul teoretic „George Meniuc”, Chișinău, Republica Moldova

Abstract. *It was attempted to assess the teachers' possibilities to apply the specific methods of development of the speed - force capacities and determine their impact on motric and technical potential of the basketball players in the performed research. Development of technical training level of the young basketball players depends on the development of basic motor qualities. Games activity is not only a varied arsenal of technical processes of defense and attack, but also a wide range of related actions and integrated in a dynamic system. In the investigational approach was followed the efficiency of programs with well-established content on development of speed-power qualities to young basketball players of 12-14 years-old. Therefore, the development of speed- force capacities in the set age period is made, in particular, in training for special physical training. To organize and progress the successful lessons with special content targeted for development of capabilities of speed-force; teachers must take into account the fact that the applied and selected means in the training of young basketball players is not recommended to be deviated from the contents of technical training thereof. So, we can mention that the studied age period is characterized by quantitative and qualitative changes in the continuous development of speed- force capacities and their components.*

Keywords: *motric capacities, speed - power, spring, physical training, technical training, training, design.*

Introducere. *Calitățile motrice sunt definite în literatura de specialitate drept laturi*